

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton. ~
Előfizetési ár: egész évre 28 korona, fél-
évre 14 korona. ~ Egyes szám ára 60 fillér. ~

~ Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debreczen, Kollégium:
Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Kálvinista politika.

Ezzel a címmel igen figyelemreméltó vezető cikk jelent meg a Protestáns egyházi és iskolai lap legutóbbi számában. Az van benne elmondva, hogy a kálvinizmus különösképen politikai jellegű vallásos alakulat és hogy a kálvinistaságnak Magyarország is meg kell kezdeni a maga öntudatos, tervszerű, a maga céljai szerinti komoly politikai mozgalmat.

A -cikkeknek úgy fejtegetése, mint konklúziója helyes. Mégis én azt gondolom, hogy a magyar kálvinizmusnak *épen most* nem kívánatos külön politikai akciót indítani meg.

Először azért, mert felfogásom szerint a politikai akcióba lépést minden irányzatnál elsősorban az arra *nevelésnek* kell megelőzni. A magyar kálvinistaságnál ez eddig nem történt meg. Igazsága van a Prot. egyházi és iskolai lap cikkírójának: minálunk eddig csak kálvinistának *keresztelt* politikusok voltak, de nem olyanok, akik a kálvinizmus igazi mivolta szerint irányítják cselekvéseiket. Ebből pedig az következik, hogy először nevelnünk kell egy minden tekintetben öntudatos kálvinista nemzedéket s majd akkor, ha ilyen lesz, léphetünk ki a politikai pártok sorába. Ha előbb tesszük, akkor legfeljebb azt érjük el, hogy néhány kálvinista pap még nagyobb mértékben dobja magát a politikai pártoskodás hullámai közé, mint eddig, holott eddig is az volt a legnagyobb veszedelmünk, hogy épen legtehetségesebb pápjaink sokkal többet foglalkoztak politikai párt kérdésekkel, mint legkomo-lyabb, sőt tulajdonképen *egyedüli* (mert a politikai pártéletben részvétel is csak ennek eszköze lehet) feladatukkal: a hívek lelki vezetésével.

Másodszor azért, mert a mostani bizonytalan viszonyok semmiképen sem alkalmasok arra, hogy a kálvinizmus, mint ilyen, a politikai küzdelmekbe vesse magát. Alkalma lehet ez annak, hogy a helyzet téves felismerése folytán (hiszen gyarló és nem tisztán látó emberek vagyunk), hibás

állásfoglalással diszkreditáljuk a jövőre is az egész kálvinizmust, amit pedig nem szabad megtennünk. Nekem szememre vetik, hogy túlságosan óvatos vagyok. Nem tagadom, sőt épen ezt erénynek tartom magamban. Nem vagyok óvatos akkor, ha a *magam* jóvoltáról van szó. A magam sorsa felett jogom van rendelkezni, jogom van a magam jövőjét a meggyőződésemnek áldozatul dojni. De mikor a *közről* van szó, olyan intézményről, amelynek lételet és virágzását embertársaim boldogulása érdekében szükségesnek tartom, akkor felfogásom szerint igenis köteles vagyok óvatos lenni s tizszer is meggondolni, mielőtt cselekvésre határoznám el magamat.

Harmadszor s legfőképen azért, mert olyan pártnak, akármilyen jónak, létesítését, mely a magyar nemzet további részekre bontását előidézni alkalmas, a mostani viszonyok közt nem tartom megengedhetőnek. Ha valamikor, a mostani nehéz helyzetben kell a magyar embereknek összetartani s kerülni minden olyan alakulást, mely a megosztáshoz vezet. Más vallású testvéreinktől nem várhatjuk azt, hogy kálvinista politikai párthoz csatlakozzanak, akármilyen bölcs és akármilyen jó legyen is annak a programja. Eszerint nyilvánvaló, hogy a kálvinizmus alapján tömörülés a megosztásnak eszköze lenne. Mindenki láthatja, hogy ma Magyarországon az egyetlen komoly erőtenyező a munkások pártja: a szociáldemokrata párt. Mert ezek együtt tartanak, nem osztják meg magukat sem nyelv, sem felekezeti, sem faj, sem születés, sem semmi más tekintet alapján. A kommunisták mozgalmát, mely egységük megbontására vezethetne, ők ítélik el a leghevesebben. Minden bizonnyal tanulhatnak tőlük a polgári elemek s követhetik példájukat, hogy ne az elválasztó, hanem az összetartó mozzanatokot keressék és igyekezzenek minden ellentét kiküszöbölésével egységesen és ezáltal erőteljesen dolgozni a magyar haza és a magyar nemzet javára.

A kálvinizmusnak ha van most valami politikai feladata, nem az, hogy új, bármily egyete-

mes célú, végsőleg mégis felekezeti alapon álló párt létesítésével tovább tagolja a már most is sokfelé osztott magyar nemzetet, hanem az, hogy az *egységet* igyekezzék előmozdítani a polgári és munkás pártok között is. *Erre* van hivatása, nemcsak azért, mert a kálvinizmusnak úgy a polgári, mint a munkás elemek között vannak hívei s nemcsak azért, mert a kálvinizmusban túlnyomó minden vallásos alakulatok közt a *szociális* elem, hanem azért is, mert a kálvinizmus mindenütt, itt Magyarországon különösképen, összeforrott a nemzeti léttel s a népszabadság ügyével. Ha tehát van vallásos társas alakulás, mely az *önmaga* alapelvei szerint köteles a magyar nemzeti élet megmentése és a népszabadság biztosítása érdekében minden lehetőt megtenni: a kálvinizmus az.

Ezt a kötelességét pedig — felfogásom szerint — most azáltal teljesíti, ha a nemzeti erőnek egyesítésére törekszik, még esetleg látszólagos aldozatok árán is. Mert a köz javát nem az szolgálja, aki bármily körülmények közt annak megvalósítását sürgeti, amit elvileg legjobbnak tart, hanem az, aki számot vetve a helyzettel, mindenekelőtt az *egész* boldogságának biztosítására törekszik.

Ha a nemzet élete biztosítva van, majd akkor kell a részek boldogságának biztosításáért törekednünk.

Kun Béla.

Álmok álmodozása.

„Legnagyobb cél pedig itt e földi létben Ember lenni mindig, minden körülményben!” — köszönti Arany Tisza Domokosra Domokos napján.

Ember lenni! Az ám. Ez volna a mi legmagasabb hivatásunk is, segíteni az embert — *ember lenni!*

Emberi társadalmunk berendezkedésének is ez volna egyedüli célja, olyan eszközöket állítani mindenüvé, melyek segítsék az embert — *ember lenni*. Sajna!... a segítő eszközök hol vannak még, holott az emberi élet lötkretételére kifundált eszközök légiója vigyorog úton-útfélen a szegény halandók elé. Testi-, szellemi- és erkölcsi mérgek úgy vannak elszórva társadalmunkban, mintha patkányok volnánk...

Node megszabadultunk az emberré fejlődés egyik főfontosságú veszedelmétől: — az emberimádástól, ezután másképpen létszen... Vajjon??... A múltak emléke lesz csupán Madách jellemzése az élet céljáról?...

„Ah, élni... élni!... mily dicső, mily szép!” — ömleng Éva anyánk.

„És úrnak lenni mindenképp felett!” — néz a messze jövőbe a kezdet embere.

Élni... élni!... a nő élet-eszménye: Mutatni,

színes szappanbuborékként!... Aztán a vége — egy zavaros csepp...

Úrnak lenni, hajszolni, marakodni, lent és fent, királyi pálcával, vagy koldusbottal s a vége?... egy köszvényes nyugdíj.

Ember lenni!... Kiképzett alkotóerőkkel a lét nagy műhelyében nekigyürkőzve, megfelelő osztályba állva, teli tüdővel, teli szellemmel, rugalmas izmokkal, homlokodon az isteni helyeg, — *ember lenni* mindig, minden körülményben!

Lehet-e ezután így? Szabad tér, szabad lég, szabad mozgás testnek-léleknek egyaránt! Egymás után sántikáló majmok helyett — emberek!

A keresztyén papoknak kellene első sorban mintákat adni, hogy aztán a többiek tőlök vegyenek életmintát. Dehát a papok is olyan életminták, amilyent vettek. „Mid van, amit nem vettél volna?” — kérdi Pál, más vonatkozásban ugyan, de ide is vonatkozatható.

A négy theológiát össze kell hozni kettőre. Ez volna az első lépés. Hogy hova? Hát oda, hol az elméleti és gyakorlati kiképzésre legtöbb lehetőség kínálkozik.

Megáll az eszem, hogy miért nem vették munkába eddig is a gyakorlati kiképzést a theológiákon. Csak most jelent meg egy panaszos felszólamlás, hogy a debreczeni Homokkert szomjúhozza a vallás üdítő italát s nem jut nekik a debreczeni Jákob-forrásból egy üdítő cseppecske sem!... Pedig Jézus már földi útjában is hetvenével küldözte ki a készülő tanítványokat. A betűrágás doktorátusa mellett nem volna-e életre erősítőbb a Pál által ajánlott lelki gyakorlat. Panaszkodnak a lelkész-növendékek a sok hetióra miatt. A tudomány, mihelyt panaszos, mindjárt a szellemi gyomorromlás jele s utána sorvadás következik. Mire jó ez?... Én szerettem a tudományt mindig, de a lecketudományom úgy van az indeksszemben, mint egy koporsóban, a feltámadás reménye nélkül. Arra kellene az új reformáció, hogy azt a zabáló rendszert elseperné a királlyal együtt s kivezetné az ifjakat, a leendő papokat, az evangéliomi élet napsugaras istenországba. Sok evangéliom és minél kevesebb veszekedő dogma, história, polémia, homilétika, esürés-esavarás. Lélek, lélek!... aranyos ifjúság, az kellene nektek, nem a múltak elmúlt bolondságai. Halljátok, mit mond a mester: „Aki kezét az eke-szarvára vetette s azokra néz, melyek hátamegett vannak, nem méltó énhozzám”. Mi még mindig hátra sandítunk, a temetőket turkáljuk, ott keressük az életet. „Építetek a próféták sírjait — int a Krisztus — s így magatok igazoljátok, hogy atyáitok ölték meg őket s ti a gyilkosok utódai vagytok”. Bizony, ha rajtam állana, a történelem tananyagát tisztán a művelődés tényeiben állapítanám meg; a veszekedés, marakodás dicsőségét hagynám muzeumi látványosságnak, borzalom tárgyául. Ugyan mi szükség még mindig tüzelni az emberben az állatot?... Keresztyén emberben duzzasztani a nyers hiúságot?... Ápolni a falánk ösztönöket?...

Almodoztam valamikor a debreczeni lelkészképző internátusáról. A nagy ígéretek és nagy reményések idejében. Mikor minden ígélet valóságnak tűnt fel. Az egyetem mellett a leendő papok gyakorlati iskolája. Egy kellemes, kívánatos hely, megfelelő bizalmas családi vezetés mellett, testnek-léleknek erőt adó, üdítő oázisa, a Krisztus igájához szoktatás gyönyörűsége. Értelmesen megírt jókönyvek olvasása, azok felett váltott eszmecserék; a Biblia erkölcsi életelveinek keresése, megállapítása, kifejtése, előadása; összhangzatos énekek, dalok, zenei s időszerű kérdések felvetése, életre való hatásaik meglátása, megállapítása; kirándulások rendezése egyes gyülekezetekbe, — nem a nagyokba csak jó mulatás végett, hanem az élethetlenség nyavalygásához is, tengelyemelés céljából, — nem is említve a helyi gyülekezet valláserkölcsei életének tervszerű munkálását, oly beosztással és szamaritanus modorban, hogy az ifjú papjelöltek szívegyökerét is lelki táperővel hassa át s erősítse a jövő munkatérre. —

Így almodoztam, ilyeneket láttam. Ki gondolt volna akkor az emberi butaság és fekete átok nyomorultjaira s a kegyetlen emlékként otthagyt poloskasereg undokságára, a minden kényelemmel és csinnal berendezett helyiségekben. Élet, vidámság és erő sugárzott mindenfelől a jövőre is.

S imé az egyszerű, testet tápláló konviktus is kiürül. Pedig az egyetemi theologia még ki is bővítettett egy kis mellék-egyetemmel, — mert hát a kétszeres fonású kötél nehezebben szakad. De ha rossz az anyaga, rossz a fonása, elszakad biz az, elmállik biz az, ha százszoros fonású is.

Hej, pedig erő kell a papi mesterséghez, minden időben, hát még ma, midőn zoltárok és imádságos könyvek helyett botokat és vasvillákat emelgetnek némely buzgó hívek, az istenháza építésére és az Isten szolgája támogatására! . . .

Ember, lenni mindig minden körülményben! . . .
Ehez más eszközök kellene, mint a hátunk megett levő világban. „Van a van, bárhogy jut hozzá az ember“, nyugtatja meg lelkét egy Zabi királyfi Shakespere egyik király-dramájában. Ránk nézve is — van, a van. Úgy gondoltuk, hogy a mi mesterségünk — nyugodt és biztos mesterség, egy kis földcsékvél, egy kis kongruácskával. „Földi ember kevéssel beéri, — Vágyait ha kevesebbre méri“. Az ám! De a mi mesterségünk prófeta mesterség s ezeknek nem volt szokás rózsaszírommal, hanem rózsátövissel telíteni a fejpárnáskáját. Még ha az Úr választotta is, nem a demokratikus szüzi szeretet. Most is úgy volna helyes, ha az Úr választaná ki, még születése előtt s ezt a kiválasztást észre vennék elég korán a látó lelkek.

A. K.

Semmisem gyűlöletesebb Isten előtt, mint a képmutatás, tanuljuk meg tehát, hogy az emberek előtt való bármilyen színészkedés súlyos képmutatás és gonoszság. — Mindazokra, akik voltak, vannak és lesznek, az idvesség egyedüli útja Krisztus. — ZWINGLI.

Tárca

A heidelbergi káté irásának nyelvéről.

Magyar református eleinknél szinte hagyományként öröklődött át nemzedékről-nemzedékre az a vélekedés, mintha az egyetemes református egyház mind-ig páratlanul remek vallási népkönyvét, tudniillik a heidelbergi kátét, a szerzők eredetileg latin nyelven írták volna. Hazánkban ugyanis hosszú időn át nem volt közforgalomban más nyelvű heidelbergi kátészöveg, mint csakis a latin, meg az ebből fordított magyar kiadás. Mivel pedig a középkori latinság még a legkiválóbb íróknál sem mentes néminemű kifejezésbeli nehézségektől és nyelvbéli hanyatlásra valló barbarismustól: tehát egészen természetes, ha ezek a stylusbeli hátrányok általában az illető magyar fordításnál is éppen úgy, sőt még fokozott mértékben megvannak. Egyéb okokon kívül ez a körülmény szintén előidézte azt, hogy régebben a magyar fordítású heidelbergi kátét a benne hemzsegő középkori latinismus miatt nehezen tudta bevenni a magyar ember elméje, minek folytán ez a különben egészen egyszerű, közérthető, könnyed, világos nyelven írott népkönyv, még a templomi magyarázás mellett sem birt oly általánosan elterjedni, mint ahogy azt a jelentősége és tudományos értéke alapján méltán megérdemelte volna.

Minthogy most e mű irásának csakis a nyelve megállapításáról van szó, bizvást eltekinthetünk a keletkezése okainak részletes felsorolásától. Mindamellet annyit megemlíthetünk, hogy annak értelmi szerzőségéért feltétlenül III. Frigyes pfalzi választófejedelem illeti meg a méltó elismerés. Ez a szó valódi értelmében gondviselésszerű fejedelem ugyanis aggodalommal észlelte azokat a felekezeti surlódásokat és torsalkodásokat, melyeket úgy Pfalzban, mint főképpen Heidelbergben, a lutheri és melanchthoni irányzatoknak a kálvini tanfelfogással folytatott vitái vetettek felszínre. Ezeknek az eloszlatása, mint szintén a békességes együttműködés biztosítása végett a biblia szellemében református alapon újjászervezte az egyházalkotmányt és ennek meg-elevenítő, éltető s fejlesztő tényezőjéül, lételemeül rendszerezte a keresztyén útmutatást, azaz megíratta a kátét, hogy abból, mint hittani és erkölcsi kézikönyvből az iskolába járó növendékek, viszont, mint irányító és vezérlő kalauzból a felnőttek alaposan megismerjék és megtanulják mindazokat az igazságokat és életelveket, amelyek a keresztyén ember földi és mennyei rendeltetéséhez méltók és nélkülözhetetlenek. A mű megírásával két kiváló ifjú tudóst bízott meg. Az egyik Ursinus Zakariás, a heidelbergi egyetemen a rendszeres theologia éles elméjű tanára, a másik Olevianus Gáspár, a választófejedelem kiváló tehetségű prédikátora és a nagy Kálvin tanítványa volt. Alapmunkálatul szolgált Ursinusnak latin nyelvű nagyobb és kisebb Catechesise,

amelyből azonban csak anyagot kölcsönöztek, éppen úgy, mint a genfi és emdeni kátéból, továbbá a Laszky János, Judae Leo és Bullinger Henrik műveiből. Ezeknek az előző munkáknak mily mértékben való értékesítésére nézve maga Olevianus nyilatkozik a Bullingerhez 1563 április 14-én írott levelében: „remitto catechismos nostros latinos et germanicos. Certe si qua in iis est perspicuitas, eius bonam partem tibi et candidis ingenii Helvetiorum debemus. Gloria redeat ad solum Deum. Non unius sed multorum sunt collatae piae cogitationes“. (Sudhoff, Olevianus und Ursinus. Elberfeld, 1857. 482. k. l.). A kritikai érzéssel és gondos kiválogatással egybegyűjtött készlet szakszerű felhasználásával szövegezte meg Ursinus és Olevianus együttesen, eredetileg német nyelven, a heidelbergi kátét, a német anyanyelvű Pfalz lakosságának vallási és erkölcsi oktatása céljából.

A III. Frigyes választófejedelem 1563. évi január hónap 19-én kelt előszavával és címerével közrebocsátott editio princeps címe így hangzott: Catechismus /oder/ Christlicher Unterricht /wie der in Kirchen und Schulen der Churfürstlichen Pfaltz getrieben wirdt/. Gedruckt in der Churfürstlichen Stad Heydelberg, 1563. Ebben az első német kiadásban még nem volt benne a 80. kérdés. Az ugyanazon 1563. év elején megjelent második német kiadásban azonban már benne volt, még pedig ezzel a záradékkal: „Und ist die Messe nichts anderes, denn eine abgöttische Verläugnung des einigen Opfers und Leidens Jesu Christi“. Ám amikor a tridenti zsinatnak a miseáldozatról szóló határozmányai és azokkal kapcsolatos kárhoztatásai a fejedelemnek tudomására jutottak, az ezekre vonatkozó válasz gyanánt, az 1563. év tavaszán közrebocsátott harmadik kiadásban már a 80. kérdés, azzal az ellenfeleink részéről később sok ízben kifogásolt szövegezéssel látott napvilágot, ahogy az mai napjainkig fennmaradt. A latin fordítású szöveg Lagus Józsué heidelbergi lelkész és Pythopoeus Lambert tanító munkája, melynek címe: Catechesis Religionis Christianae, quae traditur in Ecclesiis et Scholis Palatinatus. Heydelbergae M. D. LXIII. Ez a latin fordítás azonban a gondolatok kifejezésének határozottsága és erőteljessége szempontjából észrevehetőleg mögötte áll az eredeti német szövegnek.

Olevianus 1563 április 3-án kelt levele kapcsán megküldötte Kálvinhoz és Bézához a heidelbergi káté egy példányát, egyebek között eképpen írván: „Mitto ad te, carissime pater, exemplum catechismi latini et alterum ad D. Bezam: in prima editione germanica, quam ad Scringorum miseramus, omissa erat quaestio de discrimine coenae et missae pontificiae. Admonitus a me Princeps, voluit in secunda editione germanica et prima editione latina addi“. Ez a levél olvasható: Corpus Reformatorum, XLVII, nr. 3925. Ebből nyilván következik, hogy az első kiadás, az editio princeps, német nyelvű szövegezésben jelent meg, viszont az első latin kiadás megjelenésének idején az eredeti német szövegű kátének már a második kiadása került közforgalomba.

Hogy pedig Olevianus miért nem küldötte el Kálvinhoz még előbb, nevezetesen mindjárt már január hónapban az eredeti német szövegű heidelbergi káté példányát: annak egyszerűen csak az volt az oka, mert Kálvin nem értette jól a német nyelvet és így ennek a symbolikus jelentőségű kátének német nyelven kifejezett gondolatait és tartalmát nem tudta volna kellőképpen mérlegelni és értékelni. Olevianus tehát gyöngéd figyelemből várt az alkalomra, amikor a latin kiadású példányt elküldhette. Kálvin azonban már e műre vonatkozólag nem nyilatkozott, hiszen tudvalevőleg úgyszólván egy esztendő múlva (1564 május 27-én) meghalt. Már a zürichi egyház lelkészéhez, Bullingerhez, 1563 április 14-én keltezett levele kíséretében eljuttatta Olevianus nem csak a latin, hanem az eredeti német szövegű példányt is, mely utóbbit a zürichiek, mint anyanyelvükön írott művet, érthető örömmel fogadtak.

Káténk írása nyelvének megállapításánál a már említett adatokon kívül még figyelemmel kell lennünk arra a fontos bizonyítékra is, mely szerint az istentisztelet és egyházi szertartás rendjét tartalmazó s 1563 november 15-én közzétett pfalzi református ágendáskönyv mellékletül nem a latin, hanem a német szövegű heidelbergi kátét adta ki a hivatalos egyház, tehát ez idő óta, sőt helyesen mondhatjuk azt is, hogy tulajdonképpen kezdettől fogva a hivatalos, hiteles és symbolikus heidelbergi kátészöveg, a textus receptus, nem volt és nem is lehetett más, mint az eredetileg német nyelven írott szöveg.

Hogy mindezek ellenére a mi tiszteletre méltó magyar református eldödeink micsoda alapon, vagy mely okból tartották a heidelbergi káté írásának eredeti nyelvül a latint: azt egyik immár néhai tudósunk az ebben a kérdésben 32 esztendővel ezelőtt hozzám írott levelében azzal akarta megmagyarázhatóvá tenni, hogy annak idején hazánkban legelőbb a latin szövegű káté került közforgalomba, s mivel a német nyelv különben sem volt a magyar reformátusok körében oly általános, mint a latin, tehát egészen természetesnek tűnt fel, ha a köztudatban az a hiedelem vert gyökeret, hogy a latinból fordított heidelbergi káté írásának eredeti nyelve nem lehetett más, mint csakis a latin. Ennek a felfogásnak hagyományos támpontjául tekintették azt a levelet, melyet 1564 szeptember elsején a heidelbergi theologiai tanárok az úrvacsora és elevevézés kérdésében tájékoztató felvilágosításul küldtek a kolozsvári református egyház lelkészeihez. Ebben a levélben jelzik, hogy a káté latin és német nyelven megjelent, egyszerűen mutatványul küldtek is belőle egy példányt. Őseink a művet oly nagy rokonszenvvel fogadták és terjesztették, hogy az, a közóhajtásnak megfelelőleg 13 esztendő múlva már magyar nyelven is közkézen forgott. Ám, aki a német és latin szöveget szakértelemmel összehasonlítja, nyilván csakis arra a megállapodásra juthat, hogy a latin szövegnek az eredeti német alapszöveggel szemben legfeljebb a magyarázat szempont-

jából van értéke és súlya, éppenúgy, mint például a pesittát a sinái vagy alexandriai eredeti kodexszöveg magyarázatánál egyben-másban kommentári segédeszközül is tekinthetjük.

A tiszántúli református egyházkerület hivatalos kiadványaként immár harmadik kiadásban közkezen forgó heidelbergi káténk nem a latin fordítású, hanem közvetlenül az eredeti német szöveg alapján készült.

Dr. Erdős József.

Közélet

Ítélethozatal előtt.

Mint a tanárok tanácsterme előtt álldogáló diákok a bizonyítvány érdemfokozatainak kihirdetése előtt, olyan helyzetben vagyunk mi jelenleg, szegény magyarok s szegény magyar reformátusok.

Várjuk az ítéletet. Várjuk idegesen, türelmetlenül.

Szemrehányásokat teszünk egymásnak, hogy mennyivel másképen lett volna minden, ha így tettünk, avagy amúgy tettünk volna. Ahelyett, hogy a történelem lapjairól okulva, elkerülnénk e nehéz időkben mindenféle pártoskodást, a mi ősi tempónk szerint, csak egymást szidjuk, marjuk, gyűlöljük, rágalmazzuk.

Pedig mindez csak hiábavalóság. Hiába vádoljuk mi az előző kormányokat, hiába szidjuk az egyes nemzetiségi vidékeken annak idején adminisztráló közigazgatási hatóságokat, ma már mindez csak üres szalmacséplés.

Tény az, hogy a világháborút ki nem kerülhettük. Ismerjük be őszintén, hogy elszámítottuk magunkat. Azt hittük, hogy ma már olyan nagy hatalma van az internationalismusnak, hogy egyetlenegy nemzet sem fog valami hosszú, komoly háborút folytatni tisztán nacionalista szempontból. Ezt hirdették a háború előtt az újságírók is, ezt gondoltuk magunk is, holott kiderült, hogy a XX. század embere sokkal sovinsztább nacionalista, mint ősei voltak két-három évszázaddal ezelőtt.

De vallási szempontból éppen ez a tény az, ami megnyugtat bennünket.

Sokszor hallunk ma lekicsinylő nyilatkozatokat a hitről, Istenről, vallásról, egyházzal. Fumigáló gesztusok kíséretében magyarázza itten-ottan, egyik-másik népszónokunk, hogy a vallás csak babona...

Persze, sok embernek nem jut még ma az eszébe, hogy hiszen a háború előtt is, a háború alatt is sokan beszéltek olyasmiről, hogy nincsen haza s csak most, amikor szó esik néha-néha egyik-másik vármegyénk esetleges elvesztéséről, amikor kezdjük már komolyan féltetni a sőt, a szenet, a fát, az aranybányákat, csak most kezdik már sokan belátni, hogy van ám haza, van Magyarország...

Így vagyunk az Isten lételének eszméjével is. Hej, be könnyű azt egyik-másik kulturapostolnak a száján kiejteni, hogy nincsen Isten. Könnyű ám akkor, amikor még előttünk van minden drága érték, amit egyedül annak a nagy, szent eszmének köszönhetünk, hogy van Isten, él az Isten.

Sok magyar ember csak most látja igazán, hogy mit rejtenek bérceik alatt azok a máramarosi, körmezbányai, salgótarjáni hegyek. Ha hirtelen bezárnának, avagy lerombolnának minden templomot, csak akkor venné észre a világ, hogy mit vesztett, hogy milyen

leirhatatlanul óriási erkölcsi erő létezik ebben a nagy eszmében: Van Isten.

Nem kell hát a vallást féltetni egyik-másik vallástalan lelkeletű népszónoktól.

Régi tapasztalati igazság az, hogy vallás nélkül a nemzet, az állam, a társadalom az anarchia útvesztőjébe téved s elpusztul, miként Sodoma és Gomora. Hajh, hiába szónokolnak a mi modern kulturapostolaink templom-, toronynélküli falvakról, városokról. Mese ez csak a zöld légyről és a hamupipókeről.

Sőt a magam részéről bátran merem állítani, hogy a XX. században a keresztyén vallás eszméinek, igazságainak hatalma erősebb, nagyobb, mint minden megelőző évszázadokban. Arra például, hogy egy egyszerű parókhia fedele alatt született professzor, miként Wilson, döntőleg avatkozzék bele egy világraszóló béke létrehozásába, egyetlenegy esetet sem képes a történelem felmutatni. Bizonyos krisztusi vonás található eme jelenségben. Császárok és királyok sarjadéka helyett, döntő szerepet visz a bibliás pap fia.

Nagy dolog ez. Ez az esemény is azt mutatja, hogy közeledünk ahhoz az időhöz, amikor a kételkedés homálya eloszlik lassanként Jézusunk születése felett, amikor majd bizonyos hitetlen lelkek előtt is érthetővé kezd lenni az a bibliai tény, hogy amaz egyszerű és alacsony helyen jelent meg e földön a világ megváltója.

S vajjon miért félünk, aggódnánk az új idők áramlata folytán előállott népuralom miatt, éppen n.i. magyar reformátusok? Hiszen „népegyház” voltunk mi eddig is, „népegyház” óhajunk maradni a jövőben is.

Az igaz, hogy egynémelyik népes alföldi egyházunkban szomorúan kiált ma még felénk egy-egy alig látogatott, üres templom. De hát azt nem látjuk, hogy hiszen a piacon álldogálnak s itt-ott a kávéházban időzgetnek a mi magyarjaink az istentisztelet idején? S vajjon mit gondolunk, hát a mi szavazó-alannyá lett asszonyaink sokáig fogják-e túrni azt, hogy férjüremék éppen vasárnapon napon ott facérkodjanak kint a piacon s bent a csárdában, kávéházban? Most kerül majd igazán szőnyegre a vasárnapi munkaszünet fontos kérdése. Fognak ám a mi kedves népszónokaink még erről a témáról is dikciózni, ha csakugyan azt akarják, hogy mandátumhoz jussanak s nem csak arról, hogy a vallás csak babona. Eddig a szegény nőnek csak a könnyesepp volt egyedüli fegyvere könnyelmű férjével szemben, ezután lesz majd más fegyvere is: a szavazati jog, a tiszta erkölcs a becsületes családi élet védelmére.

A papok sem lesznek többé gúny tárgyai az egész gyülekezet előtt, politikai elveik, szavazati jogaik gyakorlása miatt, miként némely helyeken láttuk az utóbbi időkben. Titkos lesz a szavazás. Senki sem hányhatja többé tiszteletes uram szemére, hogy ha véletlenül a kormánypártra vagy mit tudom én, hová szavaz, hogy nem a szegények, hanem a gazdagok pártját támogatta.

Szóval a legújabb idők áramlata, sok eddig nálunk ismeretlen eszközzel, tényezővel fogja szolgálni hitéletünk emelkedését, haladását.

Azt megengedem, sőt előre sejtem, hogy kezdetben bizonyos elkedvetlenítő jelenségek is fognak mutatkozni, mert hiszen a nép, a kezébe adott ajándékkal, a szavazati jog első gyakorlásával könnyen úgy járhat, mint a gyermek az első bicskával, hogy tudniillik a saját kezét vérezi meg először. De később, amikor már nem lesz többé előtte szokatlan dolog a szavazati jog

gyakorlása, tudni fogja a módját annak, hogy miként eljén ezzel a nagy kincessel, ajándékkal.

Mindenesetre reánk nézve a tanulságok egész seregét fogja produkálni az első választás, az általános, egyenlő, litkos választójog alapján. Annyi bizonyos, hogy sok helytelen szokásunk, intézkedésünk fogja felvenni a jól megérdemelt „néhai“ nevet. Szinte előre látom, hogy azok a vaskos, nyemtatott egyházmegyei, kerületi, konventi, zsinati jegyzőkönyvek mint fognak eltűnni a látóhatárról s helyüket mint fogják elfoglalni azok a szívvel-lelket emelő, komoly vallásos írások, elbeszélések s egy-egy — ami már régen kellett volna, — népszerű nyelven megírt Apologétika. Előre látom, hogy a XX. századnak eddig rubrikákkal kinlódó papja mint tanítja a vallást az iskolában, a templomban, mint kezdi meg a lelki munkát a legszebb, a legjobban termő talajon, a gyermekek lelkiéletének a mezején.

De kiesoda tudná ma még csak el is képzelni azokat a fontos reformokat, amelyek itt vannak ajtóink előtt, a küszöbön.

Most csak az a fődolog, hogy művelt emberekhez illő türelemmel várjuk be az ítélethozatalt, hazánkra nézve a nagy világ törvényszéke előtt, egyházunkra nézve pedig a népparlament előtt.

Ne féljünk, ne essünk kétségbe még akkor sem, ha talán a mi ítélő bíránk tévedni találnának. Mert a professzorok is tévedhetnek ám néha, de az igazi tehetséges diákot ez a lesújtó körülmény sem törli le egészen. Tanul, küzd tovább s ember lesz belőle.

Ne féljünk mi sem, a honfiúi izgalmak, gyötrelmek eme rettenetes napjaiban. Ha valaha, hát akkor most erősítsen, vigasztaljon, bátorítson bennünket amaz általunk sokszor hirdetett nagy és nemes igazság: Az Isten él s az igazság győzedelmeskedik.

Baráth Imre.

Részlet a gyulai református egyház történetéből.

„Az 1803-ik esztendőnek elején, a szokás szerint, marasztások lévén a Belső Személyeknek, a Predikátor producálta a Makói Ekklesia conventióját, amely statióra két Expressusok által meghívódott első Predikátornak. A marasztás alkalmatosságával előadta a Predikátor, hogy azon Conventiót avégre tartóztatta meg magánál, hogy ha ahoz hasonlót ajánl neki a Gyulai Ekklesia, még tovább is kíván itt megmaradni, különben pedig kéntelen leszen a maga jobbvoltaért változni. Az Ekklesia Elöljárói, ámbár hajlandóknak jelentették is ki magokat a Predikátor kívánságának tellyesítésére: mindazáltal, mint-hogy az eddig fenn állott szokás szerint az eféle Conventzióknak öregbítése a nép hírével szokott itten meg-esni, szükségesnek látták és mondották, hogy a nép is eről megkérődjek és Vótuma vevődjek. Melyre nézve a következő nap, úgymint Január 2-dikán a nép közt nevezetesebbek a Templomba bé gyűjtettek, a dologról megkérődtek és a Voxoknak nagyobb száma szerint a Conventzióknak nevelése és a mostani Predikátornak megmarasztása meghatározottat.“ . . .

A régi kornak ama nagymértékben káros, de mindenek felett az egyház vezetésére hívatott lelkészre nézve mélyen lealázó, megszégyenítő, az üdvös munkálkodásban teljesen megbénító azon szokása, hogy a lelkész minden újév eljöttével, az úgynevezett „papmarasztás“ következtében annak lehetett kitéve, hogy — mint valami kocsisnak, béresnek a gazdája — azt mond-

hassa neki az egyháza presbitériuma: „Tovább nem kívánjuk marasztalni köztünk tiszteletes Predikátor urat“, s aztán mehetett a pap családjával együtt, ha ugyan volt hova, nagyon indokolttá tette azon időben, ha a lelkipásztorok jó idejében utána néztek, hogy azon eshetőség bekövetkeztekor, hogy ha egyházukban nem maradhatnak tovább, legyen biztos helyök hova távozzanak. Innen magyarázható meg, hogy azon időben oly gyakori volt országszerte a pap változás s nemcsak úgynevezett érdemtelen, vagy kevéssé érdemes, de nagyon kitünő, valódi apostoli buzgóságú lelkipásztorok is jutottak oly kényszerhelyzetbe, hogy ott kellett hagyniok azon egyházukat, melynek éltető lelkét képezték a „papmarasztás“ megszégyenítő, lealázó intézménye következtében, vagy legalább is, minden újévben alkudoznia kellett a megmaradási feltételek tárgyában.

Hogy többet ne említsek, legyen elég reá mutatnom arra, hogy az 1660. évben a nagyvárad református egyház a török pusztítás következtében teljesen megsemmisült, hívei elszóródtak szana-szerte úgynnyira, hogy 123 esztendeig nem volt több református egyház Nagyváradon. Majd a jelzett idő után az isteni gondviselés Nagyváradra vezérelte az apostoli buzgóságú Keresztési József alkotni akaró és tudó kitünő lelkipásztort, ki a „szétszört csontokat“ összegyűjtötte „megelevenítette“, a romokat felépítette, új egyházat szervezett, templomot stb. épített (végtelen sok küzdelmek között, de soha nem lankadó lelkesedéssel és kitartással) s mégis (habár közben a türkevei református egyház fényes javadalmú lelkészi állására megbízást azon nyilatkozattal, hogy: „nekem erkölcsi kötelességem Nagyváradon maradni, hogy az itteni református egyház újraépítésének nagy munkáját teljesen befejezzem Isten segédelmével“ — nem fogadta el, már a következő újévben, a nagyon is kiérdemelt hála helyett azon hálátlansággal fizettek neki, hogy a „papmarasztás“ alkalmával kijelentették, hogy „olyan feltétellel továbbra is megmarasztják, ha a predikatori fizetésből a 24 cseber bort elengedi jövőre.“ . . . . Ekkor ment el Nagyváradról Szalacsra papnak Keresztési József. . . . Még csak egyet! Ugyan-csak Nagyváradnak volt papja Szaklányi Zsigmond s mint ilyen, az egyházmegyéjének esperese. Eljött a „papmarasztás“ napja s hívei „nem marasztották meg“ papjoknak továbbra az esperest. Minthogy pedig — valószínűleg távolról sem képzelte azt, hogy ő mint esperes pap ilyen meggyaláztatásnak legyen kitéve — nem gondoskodott idejekorán más lelkészi állásról, az történt vele, hogy Nagyvárad egyik külső részén, Velen-czén bérlett lakásban három évig lakott s végezte egyházmegyéje esperesi teendőit, de lelkész nem volt ezidő alatt Szaklányi Zsigmond esperes s csak három év múlva (ha jól emlékszem!) Mezőtelegd hívta meg őt papjává.

Midőn ezen s hasonló eseteken néha elmerengek, sokszor elgondolkozom a felett, hogy tudták önérzetes, tanult, képzett emberek a „papmarasztás“ mélyen lealázó szégyenletes korában magukat elhatározni arra, hogy papi pályára lépjenek?! . . . . Pedig egyik ösöm is azok között volt!“ . . . . .

Dombi Lajos.

Valamint az ember esztét veszti, ha a tagjai bármit is a fő nélkül művelnek, erőszakoskodnak, egymást megsebzik és egymásban kárt tesznek: éppen így a Krisztus tagjai eszerezettek, egymás közt dulakodók és önmagukra oktalan rendelkezéseket raknak mindannyiszor, valahányszor bármilyen tekintetben is az ő Fejük, t. i. Krisztus ellen merészelnék cselekedni. — ZWINGLI.

Különfélék.

Dóczy Imre iskolalátogatása. A járvány miatti hosszas kényszerszünetek, valamint a súlyos közállapotok következtében egyházkerületünk középiskoláinak felügyelője, *Dóczy Imre* csak most, február elején kezdhette meg e folyó tanévben hivatalos iskolalátogatásait. E hó 3-tól 8-ig először is a debreczeni református főgimnáziumban végezte az inspectiót a nála szokásos lelkiismeretességgel és apparátussal, mely az iskolai élet, tanítás és nevelés legkisebb mozzanatára is kiterjed. A látottak és hallottak után a tanári karral e hó 8-án tartott értekezleten megelégedését nyilvánította ki úgy a főgimnázium vezetése, mint a tanárok buzgó és eredményes munkája felett. Beszéde az aktuális viszonyokra való vonatkozásával mélyen meghatotta a tanárokat. Egy tudományban és tapasztalatokban megőszült nagy paedagogus bölcsesége és egy lángoló magyar szív lelkebe kapó hangja szólalt meg benne oly inspiráló erővel, melynek ellenállani nem lehet. Mikor a magyar protestantismus haza- és nemzetfenntartó hivatását, mikor a magyar református iskolák, ezek között is főként a debreczeni főiskola öröklött ősi erényeit s a valláserkölcsei oktatásnak nemcsak egyházi, hanem állami szempontból is elsőrangú fontosságát, meggyőződésének hevével és ékesszólásának hatalmával, hangoztatta, megérezte mindenki, hogy mily lesújtó fájdalom, de egyszermind milyen magasztos, felemelő erő is az, mely a jelen körülmények között szavait ajkára adta. Könnyekig megindító jelenet volt, midőn beszéde végén elrészkenyülve köszönte meg az igazgatónak és a tanári karnak azt a szép figyelmét, hogy arcképét megfestetve, a tanácsteremben elhelyezte. A jól sikerült arcképmestere *Csűrös Béla*, festőművész és főgimnáziumi rajztanár. Most már a tanácsterem falairól Dóczy gondolatokba merült arcával buzdítva és bátorítva tekint le a tanárkarrá, nemcsak a jelenben, hanem a messze jövőben is.

A budapesti egyetem és a közoktatásügyi miniszter között felmerült összeütközés odavezetett, hogy a miniszter az egyetem autonómiáját felfüggesztette. Ebben az ügyben a debreczeni egyetem jog- és államtudományi kara is állást foglalt, óvást emelve az egyetem szabadságának korlátozása miatt. Egészen természetes, hogy a *jogtudományi* kar, melynek első sorban a *törvényesség* álláspontjáról kell minden tényt megbírálani, ilyen módon határozott. Másrészt az is kétségtelen, hogy az egész felső oktatás ügye, tehát az egyetemi szervezet, tanulmányi és vizsgálati rend rászorult a reformra. Sajnos, hogy a szükséges reformok megvalósítása ilyen kellemetlen és esetleg későbbi korban káros precedensül szolgáló összeütközés útján történik és sajnos, hogy az új tanárok, kik közt több, igazán kiváló tudós van, ilyen kedvetlenségek közt foglalhatják el helyüket. Reméljük, hogy az összeütközés hamarosan megfelelő módon kiegyenlítették s hogy a kibontakozás eredménye egyrészt a tudomány és az egyetem teljes és szükséges szabadsága, másrészt pedig a felsőoktatás rendjének olyan reformja lesz, mely a komoly tudományos munka teljes értékelését és a változó politikai áramlatoktól eddig nem tapasztalt teljes függetlenségét minden tekintetben biztosítja.

Változtatás a korpótlék szétküldésében. Tekintettel a nehéz közlekedési állapotokra, az egyházkerületi elnökség jóváhagyása következtében a pénztári hi-

vatal az 1919. évi első félévi korpótléknyugtákat *közvetlenül küldte szét* a lelkeszi hivatalokhoz; *közvetlenül* kérjük a nyugtát a pénztárhoz visszaküldeni s a nyugták értékét is közvetlenül fogjuk szétküldeni. Amennyiben valamelyik egyházmegyei pénztárnak leszámolni valója lenne a korpótlékből, azt szíveskedjék a pénztárnok velünk tudatni, amikor az ide beérkező nyugta értékét a maradvány levonása után az egyházmegyei pénztár útján veszi kézhez az illetményre jogosult lelkesz.

A Tanítók Lapja szerkesztősége ezúton tudatja, hogy nyomdai nehezségek és papirhiány miatt a lap megjelenése szünetel. Amíg — hihetőleg rövid időn belül — megindítható lesz, a szerkesztő a megrendelők türelmét kéri, valamint azt, hogy addig pályázati hirdetéseknek se küldjenek címére.

Lelkészmeghívások. A csengerbagosi gyülekezet Mogyorós József helyébe öccsét, Mogyorós Sándort, a szamosdobi gyülekezet Lénárd Ede örökébe Gyöngyössy Bálintot, a kakszentmártoni gyülekezet Baranyi Lajos helyébe Szabó Endrét, a kömörői gyülekezet pedig Kollonay László utódául Török Józsefet hívta meg lelkipásztorául. A két előbb említett atyánkfia már el is foglalta állását. Az Úr áldása sokasodjék meg rajtuk és gyülekezeteiken.

Lelkészválasztás más egyházkerületben. A serkei egyház Molnár József sajóvelezdai lelkeszt, a község szülöttét hívta meg lelkipásztorául.

Adományok a tápintézet felsegélésére. Lapunk tere még most sem engedi meg, hogy a befolyt adományokról nyilvános nyugtázást közöljünk, de erre is reá kerül a sor, amikor a gyűjtés összege élő bizonyosság lesz arról a buzgóságról, melyet főként lelkeszeink és tanítóink, a presbitérium a gyűjtés munkájában kifejtettek. Eddig nem lehet panaszunk, mert alig 2—3 egyházból érkezett olyan kevés adomány, ahonnan okunk van többet is remélni. Idézzük egyik lelkesztársunk sorait, melyet tőle a pénztár a 120 K 55 filléres gyűjtés beküldésekor írott a következőkben: „a gyermek- és ifjúkorban nevelő és tápláló édes anyja, az ő kollégium iránti hálám csekély jeléül küldöm a gyűjtés eredményeként a 120 K 55 f összeget a tápintézet felsegélésére. A hálás fiak nem hagyhatják el a szükségét szenvedő édes anyját!... Akiben lélek van: az így ír és így eszelepszik.

A Debreczeni Lelkeszi Tár folyó évi első számában a Theologiai értesítő dr. Lencz Géza már a múlt évben megkezdett nagy dolgozatát közli folytatólag „a dogmatika fejlődése korszakok és irányzatok szerint“ cím alatt kilenc sűrű apró betűs lapon széleskörű áttekintést adva a magyar írókról. A XIV—XVI. lapokon Kiss Ferenc egyetemi tanár közöl alapos bírálatot Páhy Józsefnek A keresztyén személyiség jelentősége a lelki gondozásban c. művéről. A gyakorlati részben Erdős Károly, Fazekas Lajos, Kelemen Gyula, Szász Ferenc, dr. Tüdős István és Uray Sándor tollából jelent meg egy-egy egyházi beszéd.

Tudnivalók a nyugták bélyeggel való felszerelése körül. A bélyegilleték szabálytalan lerovása miatt a nyugtázott összeg nem fizelhető ki. Nem szabad a bélyegyet a nyugta címével, a hivatalos számmal, a kelettel átírni. Az átírás csak a nyugtaszöveg első során keresztül történhetik. A vonallal való áthúzás is szabálytalanság, valamint a bélyegnek átírás nélkül való hagyása. A kultuszminiszteriumban nem foglalkoznak lele-

HIVATALOS ÉRTESITŐ.

Kongrua.

A lelkészi fizeteskiegészítés utalványozási jegyzékének eredeti példánya a miniszteriumtól nem jutván el a püspöki hivatalhoz, sok levelezés és sürgönyzés után a másolat február 8-án megérkezett a pénztári hivatalhoz. Ennek alapján az 1919. évi január—júniusi fizeteskiegészítéseket az alábbiak szerint van szerencsém meghirdetni:

Abádszalók—Tiszaszalók 240 K 33 f, Ajak 613 K 34 f, Albis 266 K 91 f, Amacz 387 K 82 f, Anares 420 K 73 f, Ant 153 K 39 f, Apa 279 K 44 f, Apagy 407 K 33 f, Apátkeresztúr 608 K 42 f, Aranyosmegyes 208 K 51 f, Asztély 307 K 18 f, Atya 340 K 43 f, Árpád 134 K 31 f, Artánd 44 K 01 f, Badaló 140 K 90 f, Balazsér 543 K 90 f, Balsa 117 K 94 f, Barabás 34 K 53 f, Barkaszó 96 K 06 f, Batiz 451 K 26 f, Bályok 224 K 57 f, Bátor 168 K 24 f, Belényes 224 K 76 f, Belényesujlak 309 K 04 f, Belényessonkolyos 473 K 42 f, Bene 437 K 46 f, Benk 461 K 16 f, Bere 457 K 53 f, Beregardó 415 K 64 f, Beregdaróc 179 K 15 f, Beregdéda 390 K 38 f, Beregsom 158 K 82 f, Beregujfalu 152 K 70 f, Berettyószentmárton 404 K 81 f, Berettyószéplak 428 K 27 f, Berkesz 314 K 74 f, Besenyőd 446 K 60 f, Beszterecz 536 K 63 f, Békésesaba 462 K 44 f, Békéssámson 507 K 06 f, Bélzerend 402 K 93 f, Biharfelegyháza 263 K 70 f, Biharszentjános 165 K 58 f, Biharvajda 175 K 09 f, Bilke 607 K 85 f, Borossebes 342 K 18 f, Botrágy 57 K 63 f, Bulesu 413 K 86 f, Bunyaszegszárd 438 K 45 f, Bucsa-telep 457 K 32 f, Csaholez 280 K 83 f, Csaroda 147 K 64 f, Császló 483 K 67 f, Csenger 216 K 27 f, Csengersima 437 K 08 f, Csengerujfalu 335 K 70 f, Csepe 489 K 88 f, Csermő 417 K 07 f, Csetfalva 396 K 32 f, Csokaly 302 K 52 f, Csomaköz 232 K 23 f, Csonkapapi 198 K 52 f, Csorvás 329 K 36 f, Czégenydányád 478 K 77 f, Dabolez 382 K 63 f, Danesháza 232 K 78 f, Darnó 490 K 54 f, Darvas 273 K 64 f, Demecser 353 K 68 f, Dobra 164 K 69 f, Dolha 441 K 27 f, Domahida 502 K 50 f, Egri 413 K 92 f, Encsencs 258 K 49 f, Eperjeske — K — f, Erdőgyarak 130 K 36 f, Élesd 201 K 48 f, Éradony 358 K 72 f, Érábrány 476 K 99 f, Érbogyoszló 173 K 64 f, Érdengeleg 469 K 86 f, Érendréd 186 K 35 f, Érkeserű 245 K 65 f, Érköbölkut 353 K 38 f, Érkörtvélyes 332 K 69 f, Érolaszi 441 K 13 f, Értarcsa 443 K 48 f, Fancsika 456 K 64 f, Fábriánháza 233 K 24 f, Feketeardó 364 K 06 f, Feketepatak 595 K 23 f, Feketetót 371 K 39 f, Felsőjózsa 126 K 14 f, Fertősalmás — K — f, Fényeslitke 167 K 51 f, Forgolány 468 K 22 f, Fornos 333 K 61 f,

Fugyi — K — f, Fugyivásárhely 331 K 63 f, Fülesd 268 K 68 f, Fülöpös 364 K 41 f, Fülöpösdaróc 470 K 62 f, Gáborján 205 K 30 f, Gaacsály 268 K 83 f, Gádoros 407 K 15 f, Gálospetri 380 K 62 f, Gebe 403 K 24 f, Geese 572 K 41 f, Gelénes 211 K 18 f, Gemze 433 K 64 f, Genes 385 K 93 f, Gészteréd 384 K 56 f, Géberjén 468 K 89 f, Géres 277 K 32 f, Gödényháza 484 K 25 f, Gulács 141 K 42 f, Gyorok 272 K 92 f, Györtelek 283 K 23 f, Gyulaháza 159 K 46 f, Gyulavári 136 K 29 f, Gyügye 439 K 06 f, Gyüre 434 K 96 f, Hajdudorog 393 K 71 f, Halábor 486 K 96 f, Halmi 340 K 10 f, Hegyközesatár 214 K 38 f, Hegyközkovácsi 358 K 33 f, Hegyközpályi 284 K 59 f, Hegyközszaldobágy 356 K 59 f, Hegyközszentimre 121 K 80 f, Hegyközszentmiklós 154 K 55 f, Hegyközujlak 297 K 72 f, Hermánszeg 384 K 92 f, Hertelendifalva 359 K 06 f, Hete 207 K 07 f, Heteny 194 K 79 f, Hirip 265 K 09 f, Hodász 419 K 75 f, Ibrony 350 K 81 f, Ilk 436 K 44 f, Iriny 502 K 01 f, Izsnyéte 140 K 26 f, Jákóhodos 108 K 69 f, Jánd 206 K 31 f, Jármi 417 K 68 f, Józsefháza 341 K 88 f, Kajdanó 537 K 62 f, Kakszentmárton — K — f, Kaplony 468 K 02 f, Karász 329 K 56 f, Kállósemjén 470 K 90 f, Kántorjánosi 161 K 11 f, Kavevára 466 K 28 f, Kék 367 K 44 f, Kékese 346 K 32 f, Kéremjén 433 K 19 f, Kigyós 174 K 99 f, Királydaróc 446 K 09 f, Kisbábony 286 K 03 f, Kisbégány 291 K 82 f, Kisharangláb 373 K 35 f, Kishódos 436 K 60 f, Kiskereki 152 K 94 f, Kiskoles 236 K 31 f, Kisléta 370 K 70 f, Kislonya 284 K 32 f, Kismajtény 260 K 83 f, Kismarja 219 K 57 f, Kisnamény 336 K 56 f, Kispelése 528 K 43 f, Kisszántó 387 K 54 f, Kiszekeres 400 K 87 f, Kisvarsány 301 K 46 f, Köröskisjénő 376 K 15 f, Klopódia 267 K 27 f, Kóly 392 K 51 f, Komlódtótfalu 418 K 86 f, Komoró 1105 K 57 f, Kopócsapáti 548 K 37 f, Kótaly 323 K 34 f, Kölese 389 K 42 f, Kömörő 357 K 06 f, Körösszakál 403 K 80 f, Körösszegapáti 302 K 85 f, Kőszegremete 273 K 01 f, Krasznaszentmiklós 518 K 55 f, Kunágota 122 K 07 f, Kuncsorba 500 K 02 f, Karánsebes 500 K — f, Laskod 343 K 33 f, Lázári 340 K 66 f, Lórántháza 319 K 28 f, Lövépetri 447 K 40 f, Lugos 499 K 25 f, Macsola 491 K 93 f, Magosliget 476 K 78 f, Magyarhomorog 63 K 17 f, Magyarkecz 461 K 82 f, Magyarremete 426 K 09 f, Majtis 421 K 33 f, Makkosjánosi 403 K 53 f, Matoles 379 K 39 f, Mánd 524 K 21 f, Mándok 350 K 43 f, Márokpapi 414 K 18 f, Mátyus 516 K 24 f, Mezőbajj 191 K 58 f, Mezőladany 477 K 25 f, Mezőtelegd 354 K 47 f, Mezőteleki 321 K 55 f, Méhtelek 436 K 78 f, Mérék 342 K 60 f, Micske 375 K 80 f, Mikola 166 K 95 f, Milóta 323 K 96 f, Misztótfalu 396 K 15 f, Monostorpályi 169 K 39 f, Munkács

126 K 28 f. Módoscsávos 500 K — f. Magyarcséke 663 K 14 f. Nagyar 310 K 38 f. Nagybégány 452 K 04 f. Nagyboeskő 789 K 80 f. Nagyborzsova 470 K 99 f. Nagydobos 291 K 60 f. Nagygeez 428 K 65 f. Nagygút 257 K 89 f. Nagyhodos 494 K 08 f. Nagykakucs 425 K 82 f. Nagykoles 341 K 17 f. Nagymajlát 347 K 33 f. Nagymuzsaly 291 K 82 f. Nagyszántó 334 K 79 f. Nagyszekeres 415 K 70 f. Nagyszerez 408 K 86 f. Nagytarna 480 K 02 f. Nagyvarsány 373 K — f. Nabrád 316 K 33 f. Nemesborzsova 591 K 89 f. Nevetlenfalu 375 K 15 f. Nyiraesád 528 K 62 f. Nyirbogát 303 K 86 f. Nyirbogdány 416 K 91 f. Nyirgelse 539 K 41 f. Nyirgyulaj 545 K 63 f. Nyirjako 496 K 86 f. Nyirkérés 501 K 72 f. Nyirlövő 512 K 33 f. Nyírmada 269 K 09 f. Nyírmártonfalva 520 K 25 f. Nyírmegyes 111 K 06 f. Nyírmihálydi 500 K 22 f. Nyirparasznya 555 K 67 f. Nyirtass 415 K 03 f. Nyirtét 346 K 03 f. Nyirtúra 238 K 64 f. Nyüved 298 K 71 f. Nagylak — K — f. Nagyszentmiklós 500 K — f. Ófehértó 369 korona 75 f. Ombod 214 K 02 f. Ópályi 450 K 19 f. Oros 445 K 16 f. Ottomány 174 K 01 f. Óvári 155 K 22 f. Ór 359 K 43 f. Örvénd 276 K 87 f. Panyola 109 korona 78 f. Pap 422 K 01 f. Papos 556 K 86 f. Patóháza 435 K 39 f. Pelbárthida 402 K 40 f. Penyige 443 K 05 f. Petneháza 580 K 47 f. Pettyén 387 K 47 f. Piriese 429 K 68 f. Piskolt 299 K 33 f. Pocsaj — K — f. Poklostelek 296 K 80 f. Pósalaka 428 K 80 f. Pusztadaróc 483 K 20 f. Pusztatold 302 K 24 f. Pusztajlak 443 K 86 f. Radnalippa 386 K 08 f. Rafajna-újfalva 179 K 35 f. Ramócsaháza 461 K 46 f. Rákóczi-falva 522 K 54 f. Rápolt 496 K 27 f. Resiczabánya 574 korona 68 f. Rétközberenes 124 K 02 f. Révaranyos 462 K 45 f. Rohod 324 K 29 f. Rozsály 539 K 76 f. Salánk 122 K 05 f. Sarkadkeresztúr 299 K 14 f. Sándorhomok 527 K 21 f. Sáp 92 K 91 f. Sáránd 236 K 89 f. Sárköz 454 K 91 f. Sárközújlak 564 K 06 f. Sárosoroszi 397 K 94 f. Senyő 463 K 37 f. Siter 105 K 63 f. Sonkád 133 K 71 f. Belényessonkolyos 473 K 42 f. Surány 485 K 46 f. Szaboles 375 K 92 f. Szabolesbáka 441 K 66 f. Szakoly 472 K 07 f. Szamosangyalos 340 K 85 f. Szamosbees 350 K 67 f. Szamosdara 319 K 85 f. Szamosdob — K — f. Szamoskér 282 K 35 f. Szamoskóród 515 K 21 f. Szamosújlak 427 K 48. Szaniszló 416 K 90 f. Szatmárvári — K — f. Szárazberek 345 K 32 f. Szemlak 253 K 65 f. Szentjobb 396 K 62 f. Szentleányfalva 333 K 66 f. Szentpéterszeg 143 K 86 f. Szerp 147 K 34 f. Székely 404 K 64 f. Szigetfalu 428 K 41. Szöllőgyula 250 K 90 f. Tamáshida 322 K 46 f. Tamásvárjalja 386 K 53 f. Tatárfalva 447 K 18 f. Tákos 344 K 01 f. Tekeháza 440 K 21 f. Tiszadony 212 K 35 f. Tiszabees 105 K 88 f. Tiszabezdéd 372 K 21 f. Tiszabökény 509 K 93 f. Tiszacséce 512 K 37 f. Tiszacsészár 177 K 16 f. Tiszakanyár 182 K 83 f. Tiszakeresztúr 513 K 78 f. Tiszakóród 312 K 69 f. Tiszakürt 75 K 80 f. Tiszalök 212 K 50 f. Tiszamo-

gyorós 415 K 64 f. Tiszánagyfalva 68 K 24 f. Tiszapéterfalva 505 K 21 f. Tiszapolgár 255 K 21 f. Tiszarád 479 K 53 f. Tiszaszalka 211 K 57 f. Tiszaszentmárton 375 K 06 f. Tiszaug 238 K 16 f. Tiszaújhely 562 K 50 f. Tiszaújlak 393 K 84 f. Tiszavid 248 K 96 f. Tisztaberek 463 K 54 f. Tivadar 491 K 83 f. Tivadarfalva 478 K 67 f. Tornyospálcza 294 K 94 f. Tóti 434 K 16 f. Tunyog 279 K 97 f. Túriese 439 K 68 f. Túrívándi 341 K 28 f. Túrterebes 786 K 04 f. Tuzsér 381 K 43 f. Újfehértó 173 K 80 f. Újkenéz 485 K 36 f. Újléta 350 K 60 f. Uszka 430 K 32 f. Vaja 277 K 64 f. Vasmegyer 368 K 79 f. Vámfalu 308 K 24 f. Vámosatya 188 K 19 f. Vámosoroszi 344 K 72 f. Vancsod 238 K 02 f. Váradless 553 K 49 f. Vári 226 K 97 f. Várasfenes 193 K 49 f. Vencsellő 227 K 19 f. Verbőcz 415 K 26 f. Vetés 245 K 52 f. Vértés 293 K 55 f. Vitka — K — f. Versecz 500 K — f. Zápszony 156 K 71 f. Zsadány — K — f. Zsarolyán 600 K 27 f. Zsáka 78 K 26 f.

Méltóztassanak az érdekelt nt. lelkész urak a már előre szétküldött nyugtálapok felhasználásával a nyugtát kellően kiállítani, az új bélyegtarifa szerint II-ik fokozatban az okmánybélyeget felilleszteni, azt kellően átírni. Kelettel, a nyugta címével átírott, vagy vonallal áthúzott bélyegű nyugta nem fizethető ki. A pénztár az előre postautalványon beküldendő pénzért beszerezheti ugyan a bélyeget azok számára, akik okmánybélyeghez nem juthatnak, de levonás útján a bélyeg árát el nem számolhatja, mert az illetmény kifizetését a postai feladóvevényen álló adattal igazolnia kell, ha csak hivatalos elszámolás esete nem merül fel.

Debreczen, 1919 febr. 9.

Rózsa Sándor,
egyházkerületi pénztárnok.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

858—1919. szám.

Körlevél.

A gégenyi református egyház presbiteriumának alább közölt határozatát, annak utolsó bekezdésében kifejezésre juttatott kívánsághoz képest tudomására hozom a debreczeni egyetem hittanhallgatóinak, a kebelbeli összes esperesi és lelkészi hivataloknak.

Atyafiságos szeretettel

Debreczen, 1919 február 11.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

Református lelkészi hivatal Gégény, Szabolcs vármegye.

39—1919. szám.

Kivonat

a gégényi református egyház presbiteriumának 1919 február 9-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből.

11. sz. Targyaltatott dr. Zoványi Jenőnek, — aki a debreczeni magyar tudományegyetemen, a református hittudományi karon az egyháztörténet. nyilvános rendes tanára, — a Világ c. napilapnak 1918. évi december 25-iki számában egyházunk vallástanítása ellen harcot indító cikke, amelyben azt mondja, hogy „ki kell szakítani az ifjúságot az egyház bilincsei alól“ s hogy vallástanításunk olyan irányú, hogy annak nem lehet többé helye az iskolában. Továbbá ugyancsak a Világ folyó évi január 14-iki számában „Politikai gyűlölködés az egyházban“ cím alatt megjelent cikke, amelynek végén a következőket mondja: „Lehetetlen be nem látnia minden elfogulatlanul és érdektelenül gondolkozó embernek, hogy a hatalomszomj, a retrográd irány és az erkölcsi lazaság kigyőfészektől, az egyháztól — tökéletesen mindegy, hogy melyiktől — meg kell immár vonni a haladnivaló és demokrata alapokra fektetett állam mindenfajta segélyét s minél előbb meg kell tenni végre minden óvintézkedést az ellen, hogy az egyházak eme közös szelleme, továbbra is méltalatlansággal és egyszerűen már egészséges fejlődésre áhító államot“.

Presbiterium mely megdöbbenéssel s felháborodással értesül dr. Zoványi Jenő tanárnak az egyházi életet mélyen sértő, sőt meggyalázó kifakadásairól és egyházi életünk megkárosítását célzó munkáiról, törekvéseiről. Felháborodással értesül arról is, hogy ez az anyaszentegyházunkhoz tartozó tanár, aki lelkészi oklevele alapján képesített egyetemi tanszéke elnyerésére, aki arra van hivatva, hogy anyaszentegyházunknak buzgó, erős hittel teljes lelkipásztorokat neveljen, a debreczeni tudományegyetem hittudományi kara által rendezett reformációi emlékűnnepélyen is olyan felolvasást tartott, amely anyaszentegyházunk tagjainak széles rétegeiben nagy megbotránkozást keltett. Sőt mint sárospataki főiskolánknál működő hittanár is egyházunk tekintélye ellen törő munkát végzett, amely fegyelmi eljárást vont maga után. Mindezek azt bizonyítják, hogy dr. Zoványi Jenő tanár egyházunknak hűtelen és méltatlan tagja s előkelő, nagyon fontos állására érdemtelen. Lelkében nincs semmi szeretet egyházunk iránt, sőt a gyűlölet pusztító lávája árad abból. Tudományát, munkásságát nem reformált vallásunk, anyaszentegyházunk korszerű haladására, felvirágoztatására igyekszik fordítani. — amint azt lelkészi oklevele s tekintélyes állása parancsolja, amit lelki örömmel látnánk, — hanem annak határozottan kárára, rombolására. Ennélfogva elengedhetetlen kötelessége egyházunk minden hű tagjának, hogy lehetetlenné tegyék, hogy lelkipásztori állásra készülő növendékeink lelkét ártalmas, a ráváró kötelességekkel teljesen ellentétben álló tanításaival megmételje. Evégből

1. felhívja presbiteriumunk a debreczeni egyetem hittanhallgatóit, hogy dr. Zoványi Jenő előadásait tovább egyáltalán ne hallgassák, vele minden összeköttetést szakítsanak meg.

2. Felkéri presbiterium a tiszántúli református egyházkerület elnökségét, hogy dr. Zoványi Jenő,

mint felavatott okleveles lelkész s lelkészjellegű tanár ellen az E. T. I. t.-c. 143. §-ban előirt lelkészi kötelességek megszegése s az E. T. V. t.-c. 34. §. A) 2. és 3. pontja szerint minősülő fegyelmi vétesség miatt a fegyelmi eljárást indítsa meg, amelynek során lelkészi oklevele érvénytelenítésék s fosztassék meg lelkészi jellegetől, amely jelenlegi állásának elfoglalására, az E. T. VI. t.-c. 109. §. rendelkezése értelmében alapul szolgál. Egyben dr. Zoványi Jenő állásától való felfüggesztése s elmozdítása tárgyában tegyen sürgős felterjesztést a közoktatásügyi Miniszter úrhoz, mivel nevezett tanár hivatalos kötelességeivel merőben ellentétes, egyházunk valláserkölcsei érdekeit megsemmisíteni törekvő, sőt meggyalázó tanokat hirdet. Továbbá kérjük az egyházkerületi elnökséget, hogy gondoskodjék arról, hogy a dr. Zoványi Jenő által előadott tantárgyakból a hittanhallgatók ismeretei a lelkészképző-intézetben megfelelő tanár által nyerjenek addig is kielégítetést, míg az egyetemen azon tantárgyak érdekeinknek megfelelő képviselőket nem nyernek.

3. Felkéri presbiteriumunk az egyházkerület összes egyházmegyéit s gyülekezeteit, hogy ezen indítványunkat tegyék magukévá s hasonló felterjesztéssel éljenek az egyházkerület elnökségéhez, mert az egyetemes egyházi közérdek az, hogy az a református hittudományi tanár, aki az egyházat az erkölcsi lazaság kigyőfészeként nevezi, aki elterjedt napi hírlap útján azt hirdeti, hogy az egyházak méltalatlansággal árasztják el az államot, hogy a vallástanítást meg kell szüntetni az iskolákban, a mi részünkre lelkipásztorokat nem nevelhet. S mivel egyházi közérdekről van szó, kérjük az ORLE elnökségét, hogy a Lelkészegyesület című lap útján juttassa el ezen javaslatainkat egyházkerületünk minden gyülekezetéhez s a többi érdeklettekhez.

E határozat a tiszántúli egyházkerület püspöki hivatalának, továbbá az ORLE elnökének s általa a debreczeni egyetem hittanhallgatóinak, az egyházkerület összes esperesi és lelkészi hivatalainak kivonatban megküldendő.

Kiadta:

Jan'cs János,
egyházi jegyző.

Hitelesítettik:

Vas Dániel,
gondnok.

Vas Mihály,
lelkész.

617—1919. szám.

Valamennyi középiskolai fiú- és leánytanintézet tekintetes Igazgatóságának.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak folyó évi január hó 8-án 6663. szám alatt a vizsgálatoknál elkövethető visszaélések megakadályozása végett kiadott s az állami tanintézetre vonatkozó rendeletét alább közlöm azzal az értesítéssel, hogy a vizsgálatok körüli eljárás decentralizálása, egyszerűsítése s a visszaélések megakadályozása szempontjából ezen rendelet hatályát a mi felekezeti tanintézetünkre is kiterjesztem.

Tisztelettel:

Debreczen, 1919. évi február hó 2.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A magyar vallás- és közokt. minisztertől.
6663—1919. V. szám.

Valamennyi tankerületi főigazgatóságnak és a temesvári kirendeltségnek.

A középiskolai fiú- és leányvizsgálatoknál elkövethető visszaélések megakadályozása vegett a következőket rendelem el:

1. Úgy a nyilvános, mint a magántanulók felvétele s esetleges kilépése alkalmával a felvétel, illetőleg a kilépés tenye a felvétel alapjául szolgáló bizonyítvány hátlapjára (egész íves bizonyítványoknál a bizonyítvány-szöveget tartalmazó lap másik oldalára) rávezetendő és az anyakönyvbe is bevezetendő.

2. Ha a tanuló más intézetnél tesz javító-vizsgálatot, mint amelykben elégtelen érdemjegyet kapta, a javító-vizsgálat eredményéről az elhagyott intézet igazgatója az anyakönyvbe való bevezetés vegett azonnal értesítendő. (Leányközépisk. Rendt. 178. §.) Értesítendő a főreáliskola igazgatója is az intézetet végzett növendék latin nyelvi kiegészítő érettségi vizsgálatának eredményéről. Végül értesítendő az elhagyott középiskola igazgatója a anyakönyvbe való bevezetés vegett arról, ha volt növendéke a következő osztályról más középiskolán akár mint nyilvános, akár mint magántanuló osztályismétlésre utasítottatott.

2. Ha a tanuló más intézetnél óhajt javító-vizsgálatot tenni, mint ahol megbukott, ha főreáliskolát végzett tanuló latin nyelvi kiegészítő vizsgálatot óhajt tenni, ha valaki más intézetben óhajt magánvizsgálatot tenni, mint amelyről utolsó bizonyítványa szól, ha valaki más főgimnáziumban óhajt a görög nyelvből kiegészítő érettségi vizsgálatot tenni, mint amelyben érettségi vizsgálatot tett; végül ha valaki, mint rendes tanuló, más intézetben óhajtja tanulmányait folytatni s tanulmányában megszakítás van, a felvétel, ill. a vizsgálatra becsátás előtt a tanuló az elhagyott intézet igazgatójától beszerzett hivatalos irattal tartozik igazolni, hogy abban az időpontban a felvételnek, ill. a vizsgálatra becsátásnak akadálya nincs. Az ilyen hivatalos iratok kiállítása díjtalan.

3. A középiskolák igazgatói a 2. pontban említett esetekben a tanulóktól, ha csak személyesen nem ismerik, megkövetelik, hogy személyazonosságukat hitelesen (arcképes hatósági bizonyítvánnyal) igazolják. (Leányközépisk. Rendt. 185. §.) A vizsgálatra becsátott magántanuló köteles bemutatni nemcsak a vizsgálatra becsátás alapjául szolgáló, hanem valamennyi iskolai bizonyítványát (az elemi iskolaiak kivételével). Ha tanulmányában megszakítás van, köteles a tanuló hitelt érdemlően bizonyítani (hatósági bizonyítvánnyal, a munkaadó cég bizonyítványával, vagy ha ezek nem szerezhettek be, a tanulóknak vagy szüleinek tanúk előtt tett s ha az igazgató úgy kívánja, hatóságilag láttamozott írásbeli nyilatkozatával), hogy a lefolyt időközben hol tartózkodott és mivel foglalkozott. A nyilatkozatba beveendő az is, hogy a folyamodó az illető osztályról másutt vizsgát még nem kísérelt meg.

4. A tanulmányait más intézetben folytató nyilvános tanuló is köteles a beírásakor valamennyi előző iskolai bizonyítványát bemutatni.

5. Ha valamely magántanuló osztályismétlésre utasítottatott, ez a körülmény a vizsgálat alapjául szolgáló bizonyítvány hátlapjára rávezetendő.

6. Ha valamely tanuló az érettségi vizsgálaton megbukott, VIII. osztályú bizonyítványának hátlapjára rávezetendő, hogy hol és mikor állt a sikertelen érettségi vizsgálatra. Ha a tanuló nem abban az intézetben állt az érettségi vizsgálatra, ahol a VIII. osztályt végezte, ez utóbbi intézet igazgatója a sikertelen érettségi vizsgálatról értesítendő az anyakönyvbe való bejegyzés vegett.

ségi vizsgálatra. Ha a tanuló nem abban az intézetben állt az érettségi vizsgálatra, ahol a VIII. osztályt végezte, ez utóbbi intézet igazgatója a sikertelen érettségi vizsgálatról értesítendő az anyakönyvbe való bejegyzés vegett.

7. A középiskolai igazgatók által kiállított másodlatokra az eredeti bizonyítványra rávezetett feljegyzéseken kívül azok az adatok is bevezetendők, melyek később hoztattak az igazgatóság tudomására.

A javító- és fölvételi (különbözeti) vizsgálatokra is az osztálybizonyítványok és igazoló okmányok beküldése (beadása) mellett augusztus hó 20-ig írásban vagy személyesen kell jelentkezni.

8. A másfajú iskolából (polgári, felsőkereskedelmi iskola, tanítóképző stb.) középiskolába átjövő tanulók sikertelen felvételi vagy magánvizsgálatáról az illető intézet igazgatója hivatalosan értesítendő; az ily intézetekből jövő tanuló felvételi (különbözeti) vagy magánvizsgálatra való becsátásuk előtt az igazgató megkérdezi az elhagyott intézet igazgatóját, hogy nem jutott-e hozzá valamelyik középiskola igazgatójától az illető folyamodó sikertelen felvételi (különbözeti) vagy magánvizsgálatáról értesítés.

Budapest, 1919. évi január hó 8-án.

A miniszter helyett: **Imre Sándor**,
államtitkár.

689—1919. szám.

Valamennyi középiskola tekintetes igazgatóságának.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak múlt évi december hó 24-én 236.482. szám alatt a nyilvános tanulók anyanyelv szerinti megoszlásáról szóló statisztikai adatok készítése tárgyában kelt, — hozzám azonban csak a mai napon érkezett leiratát alább azon felhívással közlöm, hogy a kívánt statisztikai kimutatást pontosan elkészítve hozzám sürgősen felterjeszteni sziveskedjék.

Tisztelettel:

Debreczen, 1919. évi február hó 3.

dr. Baltázár Dezső,
püspök.

A magyar vallás- és közoktatásügyi minisztertől.
236.482—1918. V. szám.

Valamennyi tanker. főigazgatóságnak és a temesvári kirendeltségnek.

Az egyes iskolák tanítási nyelvének s a kötelező tárgyként tanítandó hazai élő nyelvek megállapításánál igen fontos annak a pontos ismerete, hogy a nyilvános tanulók anyanyelv szerint hogyan oszlanak meg. Felhívom tehát a főigazgatóságot, utasítsa a középiskolák igazgatóit, hogy az anyanyelvi statisztikát a tanulók saját bevallása alapján osztályonkénti részletezéssel sürgősen készítsék el s a főigazgatóság útján terjesszék fel. Ahol az előadások szünetelnek, a statisztika egyelőre a tanév elején történt adatbemondás alapján terjesztendő fel, de utólag, ha a tanítás megkezdődik, új felvétel eszközendő s küldendő be.

Az adat bevallásnak teljes tárgyilagossággal, bármily irányú befolyásolás mellőzésevel kell megtörténnie.

Hogy anyanyelvül mi tekintendő, azt a népszámlálásnál kiadott utasítás szabja meg. E szerint az anyanyelv nem okvetlenül az illető anyjának nyelve, hanem az a nyelv, melyet magáénak vall, s amelyet legjobban és legszívesebben beszél.

Budapest, 1918. évi december hó 25-én.

A miniszter helyett: **Imre Sándor**,
államtitkár.